

Hebrew Writers Association in Israel

סגנון ומשמעות

Reviewed Work(s): "זונגע י"ש ירופיסב תועמשמל זונגסמ" by וארנל בד

Review by: אברהם בלאט

Source:

Moznaim /

מאזנים

Vol. No. 4 / 1989), pp. 77-78 סיון תשמ"ט יוני

Published by: Hebrew Writers Association in Israel

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23933342>

Accessed: 13-05-2018 09:07 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Hebrew Writers Association in Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Moznaim* / מאזנים.

JSTOR

<http://www.jstor.org>

ש.י. עגנון

טרנספורמציה מאלת מוות לאלת חיים, דרך הבשלתה שלה או אולי דרך הבשלת הגברים של חייה, המפרים אותה.

רות נצר

סגנון ומשמעות
דב לנדאו
"מסגנון למשמעות"
בסיפורי ש"י עגנון
הוצאת "עקד", תשמ"ח

בהיות התיזה המתודולוגית שלו בנויה על אדני הקשר שבין סגנון לתוכן. בראש ספרו של לנדאו "מסגנון למשמעות" בסיפורי ש"י עגנון – מבוא – המהווה את התשתית שהמשמעות מכתובה את הסגנון, והסופר אשר יוצר עולם של תכנים הולך שבי אחרי סגנונו. מבוא ההקדמה של דב לנדאו משלב בין הצד המחקרי והצד הדידאקטי, כדי לפתוח שערים בפני המעיין, המורה והסטודנט, ואילו שאר הפרקים על היסודות והאמצעים, המובאות וההשוואות – הם בבחינת פרפראות של "ואידך זיל גמור" – פרי עבודה של שלושים שנה שתחילתה בבתי-ספר תיכוניים, מכללות למורים ואוניברסיטאות בהם עסק ביצירות עגנון, בתרגילים ללשון, סגנון, פרשנות ועיון משווה, כדי לכוונם לנפשו של האדם. סגנון ומשמעות מתפרקים לשני מישורים, שהראשון הוא מירקם של צורות ולשון בו המלה מהווה את חומר הגלם ביחידה הסיפורית, בעוד המשמעות מגלמת את התפיסות, ההשקפות והערכים, שבאים לידי ביטוי באמצעות הרמויות – מעשיהן וגורליהן.

פרופ' לנדאו מצביע בצדק על ייחודו הסגנוני של עגנון, בהיותו בן-בית בכל רובדי התרבות העברית, במזגו את כל גוני הלשון למקשה אחת. כך שילב בין המקרא למדרש, המשנה והתלמוד, הלשון הרבנית והחסידית והפכסם לאחדות לשון-נית, שביטאה את כל הדקויות ואת נימי הנימין של החוויות. כך העניקה הלשון המקראית לסיפור "ברמי ימיה" אופי עתיק ורומנטי, ולשון התלמוד והספרות הרבנית האצילה קו למדני לסיפור "שני תלמידי חכמים", וכך זכה הסיפור "בלבב ימים" לאווירת אגדה שהשרתה עליה לשון המד-

סגנון ומשמעות – אלה הם שני נתונים, שהאחד מורה על קווי חיצוני של לשון וצורה, מלים ותחביר, והאחר – על מערכת רכיבים שונים של מאורעות, סמלים ועלילה. עולם המחקר רגיל היום להפעיל מתודות של מתחת קווים, של שתי וערב, על פי מימד היצירה, ועל-ידי זה לבודד על דרך ההנגדה את המתחיות הקיימת בין המערכות של הסיפור התימטי והאספקט האסתטי. דינאמיקה זו יפה בעיקר לכוונת סטרוקטורות כדי להוסיף משמעויות המרחיבות את היריעה. פרופ' דב לנדאו, פרופסור לספרות ולספרות משווה באוניברסיטת "בר אילן", שייך לאותם מלומדים המבקשים למצוא את הקשר בין המסגרת של היצירה לבין הפרספקטיבה הרוחנית, שכן אם הסגנון מנחה על דרך העיצוב האמנותי, הרי המשמעות – נושאת איתה מטען הוראה ומהות. לפי פלוטנינוס, מעצב האמן את המציאות האלווקית בסמלים, והנאה אסתטית היא הערגה למלאות ההוויה. מכאן, שהבעיה נעוצה בדיוקנו של האמן המנווט בין היופי לבין החיים. הסגנון – לפי המחבר – אינו קיים לעולם בחלל ריק, אף כי הוא אינו ישות בפני עצמו, ועם זאת הוא מרכיב איכותי של תוכן, הצועד בדרכו עם המהויות הפנימיות הנפשיות והרוחניות, ומי אם לא ש"י עגנון, שהצביע ביצירתו על הצמיחה של התוכן והעיצוב בכפיפה אחת. פרופ' דב לנדאו ניצב בשתי רגליו על קרקע פוריה של המחשבה האסתטית, אך אינו מש מהמסר של מושגי יסוד ביהדות. כאשר הוא דן ב"והיה העקוב למישור", במנשה חיים וקריינדל טשרני אשתו או במוכסן שב"אלו ואלו" הוא מושך סימוכין ממשמעויות אצל הבעש"ט, או מספר "עקדת יצחק" לר' יצחק עראמה,

והלכתי אל הסמלים" (לפנים מן החומה' ע' 49).

הסמלים עמוקים מכדי לקבל חוקים – הסברים מושגיים ותמיד ישארו 'לבלי חוק'. סמל אינו ניתן להסבר חד-משמעי. קצוהו האחד בתודעה ועיקר מהותו בשרשי המעמקים האפלים בנפש. לעולם אינו ניתן להארה מלאה וזה כוחו וקסמו. הסופר והפרשן הנכון ישאירו לקורא את סוד חוויית הסמלים שפוערים את פיהם לקבל חוקים 'לבלי חוק'; האמנם עומדת יצירתם של עוז-בלבן במבחן הזה?

בלבן חושף את המיתוסים שקיימים בשכבות הקרקע של יצירתו של עוז: השיבה לרחם, חיפוש האוצר, המאבק בדר"קון, המאבק ברע, המפגש עם האשה, השיתוף המיטי, איחוד הניגודים, המפגש עם הנומינוזי ולירת הילד – כל אלה קיימים במיתולוגיות שונות ונכללו יחד במיתוס האלכימי שהוא הבסיס לרגם האינדיבידואליזם לפי יונג, דהיינו: תהליך ההתפתחות של הגיבור המקשר אותו לעצמיותו. אומר כאן דברים אחרים על המיתוס והארכיטיפ (וחבל שבספרו של בלבן אין הסבר למושגים כל-כך חשובים אלה): המיתוס הוא ארוע ארכיטיפי, הוא סכמה על-זמנית של תהליכים שבשורש הנפש האנושית. מדובר בתהליכי התהוות בריאה. אני סבורה שכל המיתוסים טומנים בחובם את האמונה בקיומו של תהליך התהוות. מכאן תחושת המשמעות העמוקה שיש לנו במפגש עם המיתוס. הארכיטיפ הוא גרעין צורני מובחן בתוך ים הנפש הלא-מודעת. התודעה היא המבחינה בקיום הארכיטיפי. לארכיטיפ יש, אפוא, תפקיד של קישור בין הלא-מודע והתודעה. המב"קר, החושף את הארכיטיפים והמיתוסים ביצירה, ממלא תפקיד דומה – הוא מביא את הקורא למודעות-הבנה של היצירה ושל נפשו הוא.

הערה על הלשון: בלבן מציין, ש"דמו" יות ארכאיות מהוות הצרקה ללשון ארכאית גבוהה" (ע' 54) ולמילים מונומנטאליות. הוא אף מציין, ש"מתחת לקרום העבה של הלשון יגלה נסיון להגיע למחור" זאת שמעבר למילים. ולעתים אף יאוש גמור מיכולת ההבעה של הלשון האנושית" (ע' 55). לדירי, ההגזמה של עוז במילים גבוהות וניפוח השפה היא עצמה אי-אמון ביכולת המילים אבל בריזמנית גם אי-אמון בכוח המהות הארכיטיפית להקריין עוצמה. הערה קטנה על ה'אגס': האגס מוזכר בהקשר לרימונה. בלבן מציין, שלאגס לא נקשרו משמעויות רבות. רצוי כאן לומר, כי האגס מקושר בצורתו לצורת הרחם. כמו-כן, הכלי-הוסל-המיכל בו התרחש האופוס האלכימי – צורתו כצורת אגס. כלומר: האגס כרחם נשי בו מתהווים חיים חדשים ובו מתרחשת הטרנספורמציה של החומר. רימונה עוברת בעצמה תהליך

חזנים

בוודאי מאלפת ומדריכה לאנשי הוראה ולסטודנטים כדי לקבל תמונה שלמה של כל הגוונים ואת דמות הסופר בתולדות האמנות. המחבר מציין, שלא אחת נמצאות התיאוריות סותרות את הסברן ומונעות מן ההיסטוריון של האמנות לסווג את הזרמים השונים בעולם הרוח ובעולם התרבות. כך אנו מוצאים גם את תולדות התפתחות הסגנון כמדרש פליאה, וחידה שקשה לפתרה, אם כי, לכאורה, הרי לכל סגנון ישנם המאפיינים שלו המבטאים את דרכי סימני ההיכר ביש הלשוני ובשימוש בו ואת ההרגשה הפנימית של הסופר המנסה בדרך כתיבתו לפרוץ מסדר החיים ולייחד לו את הסגולה האישית במבנים ובתכנים. בספר "מסגנון למשמעות בסיפורי ש"י עגנון" לפרופ' רב לנדאו, אין אולי בשורה מיוחדת או חידוש בנושא הנדון, אבל קיימים הבחנות ודיגוש שיש בהם נקודת תצפית ליצירה עגנונית, שכל כמה שנרוש בה, היא נשאר עולם עולה וצומח.

אברהם בלאט

ביצירה ועקב מטענו הרגשי המועבר באמצעים, הוא גם מכוון את הקורא כלפי המתרחש. ברור, איפוא, שהסגנון מתמצה במבע הלשוני, בדימויים, מטאפורות, באוצר המלים ובצורות דקדוקיות או תחביריות, והוא המשפיע על עיצוב הרמויות ועל עיצוב הזמן. עם זאת ברור, שיש שלבים בדירוג הסגנונות וערבובם, ולא תמיד מצויה ההקבלה בין שלב באמנות והפערים מתגלים לא רק בקשרים שבין התקופות, אלא אף בנסיונות ליישם את התיאוריות לשם חלוקת תקופה ארוכה לתקופות קצרות. פרופ' לנדאו מצטט מובאות מחוקרים שונים על דעותיהם החלופיות, וכך אתה מוצא לפניך כר נרחב ורבגוני בנושא סגנון ותוכן. אתה לומד כאן את כל השיטות השונות של האמנות המודרנית, על הסגנון הקווי, המישורי, החתום, אשר מתחלקים על-פי אופני הראייה של גישות קלאסיציסטיות או מאנייריציסטיות לפי משב הזמן. סקירה מלומדת זו, על-פי שיטה סכולסטית, היא

רש. המחבר מגלה את רגישותו היתירה למשמעות בסיפור יחד עם אמירות כוללות ורמזים בדבר דרכי העיצוב המהווים את השלמות האמנותית של היצירה בזיקה הדרית.

בתקופות שונות רווחו אמנם תפיסות שונות ביחס לסגנון, ובמשך הדורות התחרו ביניהן שתי גישות, שהאחת הצביעה על הקשר המיכאני שבין הסגנון לתוכן, והאחרת ראתה בהם אחרות אורגאנית שבין גוף ונפש. פרופ' לנדאו מרצה הרצאה ממצה על דוקטרינות שונות כדי למצוא את הסינתזה שבין נושא לסגנון, ואת הצורך לתאם בין הסגנון ליחסה של החברה. לכן הלם סגנון מורם את הגבורה בתקופה הירואית, בעוד שהתקופה הריק דנטית חייבה שינוי כיוון. כך נתגלו תפיסות פסיכולוגיות וסימבוליסטיות, ואחרות ברוח הזרמים המודרניסטיים אשר חיפשו את המוקד בין האסתטי והערכי במסגרת העולם הבדוי. זוהי דרכה של חשיבה הארמוניסטית, שהסגנון הוא בעל ערך הבעתי המרגיש את המשמעות הספציפית

עם פרישתו של המשורר ק.א. ברתיני מוועד אגודת הסופרים, לאחר שנים רבות בתפקיד זה, החליט הוועד המרכזי של אגודת הסופרים להעניק למשורר תעודת-כבוד:

וזאת לעדות

כי הוועד המרכזי של אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל, בישיבתו מיום כ' באדר ב', תשמ"ט (27.3.89), החליט פה אחד להעניק את התואר

חבר לשם כבוד

לעמיתנו היקר

ק.א. ברתיני

על משך-חברותו רב-השנים בוועד המרכזי, על בינתו הצלולה ועצתו השקולה, על מידות יושרו האישי והציבורי, על מסירותו ללא שיעור וללא שיור למלאכתו היומיומית ולעיוניה הרוחניים של האגודה, לקידומה של הספרות העברית ולרווחתו של הסופר כאדם וכיוצר.

על כל אלה ועל עוד ועוד, אנו מודים לו מקרב לב ומברכים אותו בשנים ארוכות ובריאות של יצירה פוריה.

בהוקרה ובאהבה רבה,
בשם הוועד המרכזי

סנדו דוד
סגן יו"ר אגודת הסופרים העברים

יעקב אורלנד
יו"ר אגודת הסופרים העברים